

Plenum

Torsdag 4.4.2024 kl. 16.00—19.02

5. Justitiekanslerns i statsrådet berättelse för år 2022

Berättelse B 10/2023 rd

Utskottets betänkande GrUB 2/2024 rd

Enda behandlingen

Talman Jussi Halla-aho: Ärende 5 på dagordningen presenteras för enda behandlingen. Till grund för behandlingen ligger grundlagsutskottets betänkande GrUB 2/2024 rd. Nu ska riksdagen besluta om ett ställningstagande med anledning av berättelsen. — Debatt, utskottets ordförande, ledamot Vestman, varsågod.

Debatt

17.04 **Heikki Vestman kok** (esittelypuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Käsittelyssä on siis perustuslakivaliokunnan mietintö valtioneuvoston oikeuskanslerin vuoden 22 kertomuksesta. Mietintö on yksimielinen.

Muille valiokunnille varattiin mahdollisuus lausua oikeuskanslerin kertomuksesta, ja lakivaliokunta ja sosiaali- ja terveysvaliokunta ovat antaneet perustuslakivaliokunnalle lausunnot oikeuskanslerin kertomuksesta. Lakivaliokunnan lausunnossa kiinnitetään erityisesti huomiota oikeuteen oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin ja laillisuusvalvonnan riittäviin resursseihin. Sosiaali- ja terveysvaliokunnan lausunnossa käsitellään muun muassa oikeuskanslerin roolia lainvalmistelun laadun ennakollisessa valvonnassa ja itsemääräämisoikeutta koskeviin kysymyksiin liittyvää selvitys- ja valmistelutyötä.

Hyvin vakiintuneen käytännön mukaisesti perustuslakivaliokunta ei ole yleensä kertomusta käsitellessään erikseen arvioinut oikeuskanslerin yksittäisiä ratkaisuja tai kannanottoja. Valiokunta on painottanut laillisuusvalvonnan riippumattomuutta eikä siten ole pitänyt myöskään valtiosääntöisesti aivan asianmukaisena, että eduskunnan erikoisvaliokunnat käsittelevät perustuslakivaliokunnalle antamissaan lausunnoissa yksittäisiä kanteluratkaisuja.

Arvoisa puhemies! Oikeuskanslerin kertomukseen sisältyvät vakiintuneen käytännön mukaisesti oikeuskanslerin ja apulaisoikeuskanslerin puheenvuorot. Oikeuskansleri Pöysti käsittelee puheenvuorossaan nimityksiä ylimpiin virkoihin. Puheenvuoro koskee muun muassa kysymyksiä siitä, miten ylimmän virkajohdon nimitysten valmistelun objektiivisuutta ja hyvän hallinnon periaatteiden sekä ammattimaisuuden toteutumista voidaan parantaa, miten laki suhtautuu poliittiseen tai siksi koettuun nimitykseen ja miten oikeuskansleri valvoo nimittäjän harkintavallan rajoja. Apulaisoikeuskansleri Puumalainen pohdii puheenvuorossaan laillisuusvalvonnan ja rikosoikeudellisten menettelyjen keskinäis-suhteita. Puheenvuorossa tarkastellaan laillisuusvalvonnan seuraamuksia sekä virkasyyte-asioissa tehtävää laillisuusvalvonnallista punnintaa.

Punkt i protokollet PR 30/2024 rd

Arvoisa puhemies! Kertomuksessa käsitellään lainvalmisteluun kohdistuvaa laillisuusvalvontaa. Hallituksen esitysten laillisuusvalvonnassa on kertomuksen mukaan keskeisenä tavoitteena huolehtia siitä, että esityksissä tunnistetaan perustuslain kannalta merkitykselliset kysymykset, selostetaan perustuslakivaliokunnan keskeinen lausuntokäytäntö ja tuodaan avoimesti esille myös mahdolliset perustuslakia koskevat uudet tai tulkinnanvaraiset kysymykset. Jos kysymys ehdotettavan lain perustuslainmukaisuudesta on perustuslakivaliokunnan aikaisemman käytännön valossa uusi tai tulkinnanvarainen, hallituksen esityksessä tulee ehdottaa perustuslakivaliokunnan lausunnon pyytämistä. Oikeuskansleri on lainvalmisteluhankkeita koskevissa lausunnoissa tuonut esiin myös, että perustuslakivaliokunnan käsitellyn tarpeellisuutta arvioitaessa on samalla tarpeen nostaa esille ne perustuslain tulkintakysymykset, joihin perustuslakivaliokunnan kannanotto olisi aikaisempi tulkintakäytäntö huomioon ottaen tarpeellista.

Myös perustuslakivaliokunta on aikaisemminkin kiinnittänyt huomiota hallituksen esitysten laatimisohjeisiin. Niiden mukaanhan, jos lakiehdotuksen perustuslainmukaisuudesta tai suhteesta ihmisoikeussopimukseen on epäselvyyttä, esityksen suhdetta perustuslakiin koskevaan jaksoon on otettava sääätämisjärjestysarvion jälkeen omaksi kappaleekseen nimenomainen lausuma, jonka mukaan on suotavaa, että esitys saatetaan perustuslakivaliokunnan käsiteltäväksi. Lausumaa ei ohjeiden mukaan kirjoiteta, ellei esityksen arviointi perustuslakivaliokunnassa ole aidosti tarpeen tulkintaongelman takia. Valiokunta korostaa, että yhtäältä ohjeissa mainituissa epäselvyytilanteissa perusteluihin on otettava maininta perustuslakivaliokunnan lausunnon pyytämisestä, mutta toisaalta tällaista lausumaa ei muissa tilanteissa tulisi sisällyttää perusteluihin.

Perustuslakivaliokunnan kannanottoehdotuksena on, että eduskunnalla ei ole huomautettavaa kertomuksen johdosta.

Puhemies Jussi Halla-aho: Kiitoksia. Totean vielä, että paikalla on myös oikeuskansleri Tuomas Pöysti, mikä lienee jäänyt itseltäni äsken mainitsematta. — Edustaja Juvonen, olkaa hyvä.

17.09 Arja Juvonen ps: Arvoisa herra puhemies! Arvoisa oikeuskansleri! Käsittelyssä on siis oikeuskanslerin kertomus, joka annetaan joka vuodelta, ja perustuslakivaliokunta on antanut tästä mietinnön. Lakivaliokunta ja sosiaali- ja terveysvaliokunta lausuiivat myös kertomuksesta, ja kuten perustuslakivaliokunnan puheenjohtaja tuossa jo kertoi, niin lakivaliokunnan lausunnossa kiinnitetään erityisesti huomiota oikeuteen oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin ja laillisuusvalvonnan riittäviin resursseihin.

Oikeuskanslerilta saadun selvityksen mukaan lakivaliokunta toteaa, että erityisesti oikeusprosessien pituus on teema, joka nousee toistuvasti eri tavoin esille oikeuskanslerin laillisuusvalvonnassa, ja näin myös tässä kertomuksessa. Myös oikeudenhoidon toimijoiden resurssien vähäisyys on tullut esille useissa eri yhteyksissä, ja erityisesti vähäisillä resursseilla toimittaessa käsittelyaikojen kokonaiskestot ovat pitkiä. Kysyisinkin teiltä, hyvä oikeuskansleri: miten olisi mahdollista saada näitä oikeuskäsittelyjä lyhyemmiksi? Koen esimerkiksi, että lapsiin kohdistuvat erilaiset rikoskokonaisuudet ovat todella piinallisia seurata ja kuulla, kuinka pitkään ne voivat pahimmillaan kestää. Lapsi ehtii kasvaa jo liki aikuiseksi, ennen kuin oikeutta lähdetään käymään.

Arvoisa puhemies! Oikeuskansleri ottaa myös kantaa lakiesityksiin, jotka hallitukselta ovat tulleet, ja annatte niihin erilaisia lausuntoja. Muutamia mainitakseni täällä on esimer-

Punkt i protokollet PR 30/2024 rd

kiksi kansainvälinen yleissopimus henkilöiden suojelusta tahdonvastaiselta katoamiselta, Natoon liittymistä koskevat sopimukset, julkishallinnon automaattinen päätöksenteko vaikutusvallan väärinkäytön kriminalisoinnista, esitutinnan salassapitoperusteiden selkeyttäminen, oikeuspalveluvirasto, rajavartiolaitoksen muuttaminen. Miten näette, että nämä erilaiset lausunnot, mitä annatte, huomioidaan valiokuntakäsittelyssä? Ja ylipäänsäkin myös kanteluiden määrä: Miten koette sen, että teille osoitettujen kanteluiden kokonaismäärä on pienentynyt verrattuna vuosiin 21 ja 22? Minkä näette tähän olevan syynä? — Kiitos.

Puhemies Jussi Halla-aho: Kiitoksia. — Edustaja Reijonen, olkaa hyvä.

17.12 Minna Reijonen ps: Arvoisa herra puhemies! Tosiaan käsittelemme oikeuskanslerin kertomusta, ja joka vuosi tämä on yhtä mielenkiintoinen ja äärettömän tärkeä asia. On tärkeää, että ihmisiä kohdellaan oikeudenmukaisesti, tasapuolisesti, riippumatta mistään tekijästä, ja tosiaan kaikki pidetään tasa-arvoisina.

Jos miettii tavallista ihmistä ja joutuu joskus semmoisten asioiden kanssa tekemisiin, että asioita tehdään virkavastuulla ja sitten siellä ihminen tietääkin, että on tullut kohdelluksi väärin, niin kuinka pitäisi menetellä siinä tapauksessa? Tahtoo olla niin, että moni ihminen ei esimerkiksi välttämättä tiedä tätä oikeuskansleriasiaa ja kuinka sinne viedään asioita eteenpäin. Kuitenkin ihmiset ovat siinä asioita toisella puolella tekemässä, ja sillä toisella puolella voi olla toinen ihminen, joka ei ole törmännyt tämmöisiin asioihin aikaisemmin. Jos kuitenkin tietää, että on tullut kohdelluksi väärin, niin mitenkä olisi viisainta ihmisen toimia tämmöisessä tilanteessa? — Kiitos.

Puhemies Jussi Halla-aho: Kiitoksia. — Edustaja Kemppi, olkaa hyvä.

17.13 Hilikka Kemppi kesk: Arvoisa herra puhemies! Lämmin kiitos Oikeuskanslerinvirastolle tästä kattavasta ja laajasta raportista, josta tulee paljon materiaalia myös meidän kansanedustajien työhön. Hyvää on tietenkin se, että oikeuskanslerille osoitettujen kanteluiden kokonaismäärä on pienentynyt verrattuna vuosiin 2021 ja 2020. Toisaalta ennakoin, että ajankohtainen taantuma, vaikea taloudellinen tilanne ja siitä seuranneet hallituksen leikkaukset tulevat varmasti aiheuttamaan jonkin verran valitusruuhkaa esimerkiksi oikeuden sosiaaliturvan kautta, jota kautta kanteluiden määrä saattaa lisääntyä tuleville vuosille.

Olen kiinnittänyt huomiota siihen, että oikeuskanslerihan on Suomessa erityisesti kansainvälisten ihmisoikeussopimusten ja kansainvälisten sopimusten ammattilainen, ylin valvoja, ja ajattelen, että näiden kansainvälisten ihmisoikeussopimusten suositusten seurannassa olisi Suomella vielä paljon kehitettävää. Esimerkiksi vuosi sitten saimme suositukset YK:n lapsen oikeuksien komitealta siitä, miten Suomi toteuttaa lapsen oikeuksia kansallisesti ja mitä me teemme. Tuossa oli huomioita esimerkiksi ”urges”-otsikon alla, erittäin painava sanamuoto, välttämättömyyttä kuvaava sanankäyttö. Nämä huomautukset liittyvät lapsiin kohdistuvaan väkivaltaan, turvapaikanhakijalasten kohteluun, perheestä erillään olevien lasten oikeuksiin, seksuaaliseen riistoon ja moniin erittäin vakaviin asioihin, ihmisoikeuskysymyksiin liittyen lasten oikeuksiin. Haluan nostaa tämän esimerkiksi siitä, että kysyisin oikeuskanslerilta: miten nähdäksenne tämänkaltaisten huomautusten valvonta ja niitä seuraavien toimenpiteiden valvonta Suomessa on järjestetty, ja voisimmeko me jollakin tavalla vahvistaa kansainvälisten huomautusten, niitä seuraavan käsittelyn

Punkt i protokollet PR 30/2024 rd

parantamista niin, että esimerkiksi lasten oikeudet ja vammaisten ihmisten oikeudet, heikoimmassa asemassa olevien ihmisten oikeudet toteutuisivat paremmin?

Puhemies Jussi Halla-aho: Kiitoksia. — Edustaja Eestilä, olkaa hyvä.

17.15 Markku Eestilä kok: Arvoisa puhemies! Oikeuskansleri otti kertomuksessaan kantaa poliittisiin virkanimityksiin ja kantoi aivan oikein huolta, että ne tapahtuvat oikein ja niissä tietty neutraliteetti toteutuu. Se on sinänsä hyvä, mutta me kansanedustajat tiedämme, että me käsittelemme aika usein laajoja lakipaketteja, ja minun mielestäni on hyvin oleellista, miten nämä lakipaketit syntyvät, ketkä ovat esittäjiä tekemässä siellä. Meillä on paljon toimikuntia, neuvottelukuntia... [Puhujan mikrofonin sulkeutuu]

Puhemies Jussi Halla-aho: Edustaja Eestilä, teidän mikrofoninne ei taida toimia juuri tällä hetkellä. Pieni hetki.

Jäin siihen, että kun meillä on neuvottelukuntia ja toimikuntia, niin meidän täytyisi olla varmoja, että hallintolain 6 § toteutuu eli siellä on myös tietty neutraliteetti olemassa, sillä jos nämä kirjoitetaan ikään kuin samaa punaista lankaa noudattaen, niin niitä on valiokunnassa tai muualla erittäin hankala enää purkaa. Kiinnitän sen takia huomiota siihen, että jos siellä esiintyy liian paljon samanmielisiä, jos siellä esiintyy tietyn näköinen intressijäävyys tai epäilyisyys, niin silloin laki on syntynyt sellaisessa järjestyksessä, että on erittäin vaikea siihen enää valiokuntakäsittelyn aikana tai muuten puuttua, koska se joutuisi tavallaan purkamaan koko lain, koska ne viittaukset tulevat niin monesta eri paikasta ja sitä fundamentaalisesti ei voi muuttaa. Lähinnä kysyn ja ehkä toivonkin oikeuskanslerin ehkä tulevaisuudessa kiinnittävän huomiota, että nämä lainvalmistelut syntyvät oikein. Perustuslaissa on 21 §, Oikeusturva, että ihmiset voivat luottaa siihen, että he eivät joudu tilanteeseen, jossa heidän käytännössä pitäisi vähän joka toinen viikko ruveta jo valittamaan oikeusistuimeen, että toteutuuko oikeus.

En ota esimerkkejä, koska ei ole soveliaista lähteä yksittäisiä esimerkkejä täällä puimaan, mutta tämä on yleisarvio, ja on parempi, että se täällä täysistunnossa käydään ikään kuin ilman esimerkkiä. Mutta oikeasti minä toivon, että tämä on asia, johon ehkä seuraavassa oikeuskanslerin kertomuksessa otetaan kantaa.

Puhemies Jussi Halla-aho: Kiitoksia. — Edustaja Lindén, olkaa hyvä.

17.18 Aki Lindén sd: Arvoisa puhemies! Arvoisa oikeuskansleri ja myös perustuslakivaliokunnan puheenjohtaja! Me nyt käsittelemme tätä perustuslakivaliokunnan mietintöä, mutta koska mietintö on aiheen luonteesta johtuen suppea ja siinä on perusteltu, miksi se on sellainen kuin se on, niin tavallaan itse koen, että meillä on varsinaisesti käsittelyssä eräässä mielessä myös tämä punakantinen oikeuskanslerin kertomus vuodelta 22. [Puhuja pitää käsissään kertomusta]

Kun näin esityslistan ennakkoon tuossa pari päivää sitten, niin havahduin, että tähän on siis vuodelta 22. No, olin itse silloin valtioneuvoston jäsen, ja nyt hieman tässä värittäen totean, että odotin jännityksellä, että onkohan siellä valtioneuvosto saanut vuodelta 22 vakaviakin huomioita. Tuolla sivulla 68 on lyhyesti kuvattu valtioneuvoston toimintaa, ja miitään sellaisia huomioita tai vakavia huomautuksia ei toki ole annettu.

Punkt i protokollet PR 30/2024 rd

Haluan tässä yhteydessä kiittää oikeuskansleria. Tuolle vuodelle sattui muutamia erittäin vaativia asioita. Muistamme kaikki vuosien 20—21 koronapandemian, jonka rajoituksia aloimme purkaa käytännössä helmikuusta 22 alkaen. Siinä kevään aikana esiintyi paljon arvostelua purkamisen aikataulusta, koska sairastavuudessa ja itse asiassa myöhemmin havaituissa kuolleisuustilastoissakin oli aika dramaattisia muutoksia vielä vuonna 22. Toinen asia oli työtaistelutoimenpide, joka ajoittui kesälle ja sitten alkusyksylle 22. Siinä yhteydessä jouduin esittelevänä ministerinä nimenomaan ennakoivalvontaa ajatellen käymään perusteltuja keskusteluja oikeuskanslerin kanssa, ja kiitän saamistani juridisista neuvoista ja myös sen vastuun korostamisesta, mikä kulloinkin valtioneuvoston jäsenillä on näitä asioita valmistellessa.

Kiinnitin huomiota myös siihen, koska nopeasti silmäilin tuosta sosiaali- ja terveystoimialan havainnot, että siellä oli mielestäni ainakin yksi — ellen ole väärässä — sama asia kuin eduskunnan oikeusasiamiehellä oli kertomuksessaan. Se koski Helsingin kaupungin suorittamaa laajaa terveystarkastusta. Olen ymmärtänyt, että nyt nämä työnjaot näiden kahden valvontaviranomaisen kesken ovat selkeytyneemmät kuin aikaisemmin, eli mahdoiko tässä kuitenkin olla vähäistä päällekkäisyyttä?

Mutta ennen kaikkea haluan ehkä tässä vielä kiittää oikeuskansleria ja myös tätä erinomaista kertomusta.

Puhemies Jussi Halla-aho: Kiitoksia. — Edustaja Hoskonen, olkaa hyvä.

17.20 Hannu Hoskonen kesk: Arvoisa herra puhemies ja kunnioitettu valtioneuvoston oikeuskansleri! Oikeuskanslerin tehtävänä on valvoa valtioneuvoston ja tasavallan presidentin toimintaa, ja sitten kansalaisten kannalta se on äärimmäisen tärkeä kanava. Jos joku kansalainen kokee saaneensa viranomaiselta epäoikeudenmukaista tai peräti väärää kohtelua, hän voi tehdä siitä kantelun. Tämähän näyttäytyy tavalliselle ihmiselle aika hyvänä kanavana. Muistamani mukaan on niin, että kanteluiden käsittelyaika on keskimäärin noin yksi vuosi, joka on aika inhimillinen määräaika siinä mielessä, että meillä on totuttu varsinkin oikeudenkäynneissä valtavan pitkiin käsittelyaikoihin. Tässä suhteessa tämä oikeuskanslerin toiminta on erittäin rohkaisevaa: sieltä tulee kyllä vastaus, kun hetken aikaa malttaa odotella.

Mutta isona asiana, arvoisa puhemies, näen sen, että edessämme on nyt sellainen aika, että Euroopan unioni on työntämässä koko ajan ihan tietoisesti ja varmasti — itsekinhän komissio sen tietää, että meidän liittymissopimuksellamme me luovutimme Euroopan unionille tietyn toimivallan, ei yhtään enempää. No, nyt jatkuvasti sieltä tulee meihinpäin esityksiä, joilla sitten vaaditaan, että meidän pitää tehdä jotakin semmoista toimintaa, joka ei kuulu Euroopan unionin toimivaltaan. Kysyn oikeuskanslerilta, kun hän nyt on erinomaisesti paikalla: Miten oikeuskansleri suhtautuu tällaiseen toimintaan, kun sieltä tulee ihan esimerkiksi metsäasioita, nyt ovat ihan selvästi ottamassa metsistämme päätösvaltaa itselleen, vaikka se ei millään lailla kuulu Euroopan unionin komission toimivaltaan? Mikä teidän kantanne näihin asioihin on? Jos sieltä lähtee tulemaan jatkuvasti, jatkuvana virtana tällaisia esityksiä, sehän menee meidän liittymissopimuksemme ohi ja kaventaa Suomen perustuslaissa säädettyä itsenäisen valtakunnan, meidän eduskuntamme täysivaltaisuutta ja myös koskee budjettisuvereniteettia, koska olen nähnyt sen tässä vuosien aikana, että yleensä Euroopan unionista kun esitykset tänne tulevat, se tarkoittaa sitä, että veronmaksajien kukkarolla taas käydään. Pidän tätä esitystä, tätä valvontaa, kyllä erittäin tärkeänä,

Punkt i protokollet PR 30/2024 rd

koska jostakseen tälle jatkuvalla hiljaisella vallankaappauksellekin pitää reuna saada. Eihän tästä tule muuten mitään.

Puhemies Jussi Halla-aho: Kiitoksia. — Edustaja Kilpi, olkaa hyvä.

17.23 Marko Kilpi kok: Arvoisa puhemies! Muistaakseni 2019 tai 2020 nostin tämmöisessä samanlaisessa tilaisuudessa, jossa oikeuskanslerin kertomusta esiteltiin, esille lastensuojelun ongelmat tuolloin. Silloin siinä kertomuksessa nimenomaan aika näkyvästikin puututtiin siihen, millaisia ongelmia, haasteita lastensuojelussa jo silloin oli ilmennyt. Siellä leimallisesti puututtiin lasten itsemääräämisoikeuden toteutumiseen.

Nyt, kun tässä on vuosia kulunut, olemme nähneet, millä tavalla lasten ja nuorten piirissä vakavat ongelmat ovat lisääntyneet ja kasvaneet ja vakavoituneet. Siitäkin meillä tässä on myöskin tältä viikolta aivan liian huono esimerkki, mikä tilanne on. Olen nyt edelleen hyvin huolissani siitä tilanteesta ja nostaisin esille tätä samaa kysymystä kuin silloin: millä tavoin oikeuskanslerin kertomuksessa pitäisi tätä asiaa tuoda esille, ja millä tavalla sitä pitäisi tarkastella? Pääpaino silloin oli itsemääräämisoikeuden toteutumisessa, mutta se on aiheuttanut lastensuojelussa selkeitä ongelmia, suoranaisia ristiriitoja, mikä on sitten vauhdittanut sitä kehitystä, että lastensuojelussa on kriisi.

Pitäisikö kertomuksessa ensinnäkin olla nytkin jotakin lastensuojelusta, sen tilasta, tämmöisessä ajassa, missä me tiedetään, että näitä ongelmia on valtavasti? Ja millä tavalla pitäisi nyt tämmöisessä kertomuksessa tarkastella tätä tilannetta: ainoastaanko sen itsemääräämisoikeuden toteutumista vai kokonaiskuvaa katsoen? Millä tavalla toteutuisi lapsen oikeus turvalliseen elämään, kehitykseen — nämä tällaiset perusoikeudet? Ei vain sen itsemääräämisoikeuden kautta, joka itse asiassa asettaa lastensuojelulainkin aika erikoiseen ja ristiriitaiseen tilanteeseen, niin että siinä ei sen henki toteudu, kun korostetaan tämmöisiä asioita.

Toisaalta myöskään, kun katsoin tuossa, ei taida olla kuin kaksi kertaa mainittuna tuo lastensuojelu tässä kertomuksessa, ja nekään eivät ole niinkään suoraan lastensuojelullisissa asioissa. Olisiko ehkä pitänyt tämmöisessä hetkessä ottaa siihen kantaa? — Kiitos.

Puhemies Jussi Halla-aho: Kiitoksia. — Edustaja Kemppi, olkaa hyvä.

17.26 Hilkka Kemppi kesk: Arvoisa puhemies! Arvoisa oikeuskansleri! Ehkä lainsäädäntötyön kiireisestä tahdista haluaisin vielä muutaman ajatuksen jakaa, nimittäin se liittyy voimakkaasti tähän perustuslakivaliokunnankin aikaisemmin lausumaan.

Oikeuskansleri, miten ehkä näen hänen roolinsa, on keskeinen henkilö hallituksen jäsenille tämän oikeusvaltion arvojen ja pystyssä pitämisen kannalta. Oikeusvaltiota on helppo puolustaa tällaisena aikana, kun näkee, mitä maailmalla tapahtuu, kun oikeusvaltiota horjutetaan. Oikeusvaltiossa kukaan ei voi toimia yksin, ministerikin tarvitsee oikeuskanslerin siunauksen, että hallituksen esitykset voivat tulla tänne eduskuntaan. Mielestäni se on vaalimisen arvoinen asia.

Olen kuitenkin huolissani siitä, että korona-ajan päätöksien ja sota-ajan päätöksien myötä lainsäädäntötyöhön on tuntunut pesiytyneen jatkuva kiireen tuntu, nopeat aikataulut ja sitä kautta melko puutteelliset vaikutusten arvioinnit. Ajattelen, että tähän asiaan tulisi hiukan kiinnittää huomiota myös eduskunnan arjessa. Oikeuskanslerilla on varmasti mahdollisuus pysähtyä ja selvittää ristiinvaikutuksia eri lakien välillä, eri toimenpiteiden välillä,

Punkt i protokollet PR 30/2024 rd

mutta eduskunnan arjessa sellaiseen harvoin on mahdollisuutta, vaikka edustajilla on rajaton tiedonsaantioikeus. Sen takia kysynkin, miten oikeuskanslerin mielestä, miten nähdäkseenne tätä asiaa voisi kehittää niin, että esimerkiksi päällekkäisten hallituksen esitysten riskiinvaikutuksista olisi saatavilla kattavasti tieto, jotta pystyisimme tekemään sellaisia päätöksiä, jotka turvaavat oikeusvaltion tulevaisuudessakin vielä nykyistäkin paremmin.

Puhemies Jussi Halla-aho: Kiitoksia. — Edustaja Lindén, olkaa hyvä.

17.28 Aki Lindén sd: Arvoisa puhemies! Pyysin vielä toisen puheenvuoron, koska huomasi äskeisen puheenvuoron aikana, että täältä paikalta käytetty aika, kolme minuuttia, oli täyttymässä, ja haluaisin lyhyesti todeta, että täällä valtioneuvoston oikeuskanslerin kertomuksen sivuilla 185—186 on luettelo niistä lausunnoista, sosiaali- ja terveyshallintoa koskevista valtioneuvoston antamista hallituksen esityksistä, ja niistä sitten erikseen vielä todetaan tuolla sivulla 68, jossa on tämä ”Valtioneuvoston päätöksenteko vuonna 22” -luku, että ”vaativia valvonta-asioita olivat esimerkiksi useita vuosia valmistelussa olleet laajat hallituksen esitykset”.

Eräs sellainen oli vammaispalvelulain uudistamiskokonaisuus, ja sitähan oli jo edellisen hallituksen eli pääministeri Sipilän hallituksen aikana valmisteltu, mutta se oli sitten rauennut. Sitten sitä ehdittiin valmistella koronakriisinkin aikana kahden kolmen vuoden ajan, Marinin ja Rinteen hallituksen aikana, ja sitten hallituksen esitys annettiin alkusyksyllä 22 täällä eduskunnalle. Ja sitten valiokunnan käsittelykin kesti yli vuodenvaihteen, ja aivan ennen eduskuntakauden päättymistä saimme sen sitten käsiteltä. Ja sitten tämän nykyisen eduskunnan aikana se oli ensimmäisiä lakeja, joita lähdettiin uudelleen avaamaan. Se on ollut jatkovalmistelussa.

En ota nyt näihin sisältöihin sen enempää kantaa, mutta se kuvaa — ja muistan itse oma-kohtaisesti — että se oli kyllä hyvin vaativaa lainsäädäntöä, ja niitä lausuntoja, joita siitä oli pyydetty valmistelun aikana, oli toistasataa. Siihen tuli uusia käsitteitä, ja sitten siellä esimerkiksi kustannusvaikutusten arvioiminen — mikä sittemmin näkyy myös hallitusohjelman taloudellisessa liitteessä eräällä tavalla — oli kyllä todella vaikeaa.

Mutta minusta on erinomaista, että tuossakin on tuollainen lähes parinkymmenen lain luettelo, jossa on näitä kerrottu. — Kiitoksia.

Puhemies Jussi Halla-aho: Kiitoksia. — Edustaja Räsänen, Joona, olkaa hyvä.

17.30 Joona Räsänen sd: Arvoisa puhemies! Näissä oikeuskanslerin kertomuksissa oikeastaan jokaisena vuonna ja jokaisen eri hallituksenkin aikana on tuotu ilmi ne keskeiset huomiot, jotka liittyvät meidän lainvalmistelun tasoon. Tähän jo vähän edustaja Kemppi myös omassa puheenvuorossaan hyvin viittasi, että me tiedämme, että jokaisella vaalikaudella tällä vuosituhanella on oikeastaan ollut tilanne, missä eittämättä erilaiset valvontaviranomaiset, niin oikeuskansleri kuin sitten eduskunnan oikeusasiamieskin, ovat omissa puheenvuoroissaan puuttuneet siihen, että tähän lainvalmistelun tasoon tulisi kiinnittää enemmän huomiota. Pitkältihän se kritiikki liittyy juuri siihen, että kiire on keskeinen draiveri, jolla me asioita yritämme viedä eteenpäin, niin jokainen kulloinenkin maan hallitus kuin sitten eduskuntakin, ja tästä kiireestä johtuu sitten se, että monesti valmistelussa huomataan erilaisia puutteita, koskevatpa ne itse sitä säädöksen tekemistä, mihin vähän edus-

Punkt i protokollet PR 30/2024 rd

taja Lindén tässä viittasi, tai sitten niitä vaikutusarvioita, joihin edustaja Kemppi tässä viittasi.

Arvoisa puhemies! Tässä perustuslakivaliokunnan mietinnössä liittyen tähän kokonaisuuteen ei tietenkään tähän asiaan oteta kantaa. Ymmärrän sen hyvin, sillä tähän seuraa sitä vakiintunutta pohjaa, jolla näitä aikaisemminkin on käsitelty. Kun tämä todellakaan ei ole nyt yksittäisen hallituksen vika — tätä on tapahtunut jo pidemmän aikaa — niin ajatellen, että tässä vielä kysyisin oikeuskanslerilta: voisitteko joihinkin tuleviin kertomuksiin nyt hieman luonnostella sitten niitä toimenpiteitä, joita me päätöksentekijät voisimme omalta osaltamme tehdä, joilla voisimme tulevaisuudessa parantaa tätä lainvalmistelun tasoa tai ainakin nyt välttää niitä virheitä, joita eittämättä tässä eri vaalikausina on tapahtunut? Sitä kautta toivon mukaan ihan kollektiivisesti yhdessä pystyisimme huolehtimaan siitä, että tässä maassa lainsäädäntöä valmistellaan ja säädetään parhaalla mahdollisella tavalla niin, että siitä, mitä sitten on tullut säädettyä, kaikki myös tietävät, miten se tulee toimimaan, ja se kyetään myös toimeenpanemaan ilman, että tarvitsee heti alkaa tekemään korjausliikkeitä.

Puhemies Jussi Halla-aho: Kiitoksia. — Edustaja Juvonen, olkaa hyvä.

17.33 Arja Juvonen ps: Arvoisa herra puhemies! Arvoisa oikeuskansleri! Koronapandemian aikaan valiokunnissa tehtiin valtaisa määrä erilaista lainsäädäntöä, muun muassa sosiaali- ja terveysvaliokunnassa, jossa myös itse edellisellä kaudella toimin. Muun muassa oikeusasiamieshän totesi lausunnossaan liittyen ikäihmisten palveluihin ja vanhustenhoitoon, että näitä rajoituksia, mitä silloin tehtiin, ei olisi tullut tehdä siinä määrässä. Kysyisin teiltä, mitä koronapandemiasta opittiin.

Olette pyytänyt sosiaali- ja terveysministeriötä kiinnittämään huomiota muun muassa sen hallinnonalaan kuuluvan lainsäädännön huolelliseen soveltamiseen ja johdonmukaisuuden varmistamiseen, samoin kuin ohjeiden sisältöä koskeviin vaatimuksiin ja myös siihen, että sosiaali- ja terveysministeriön tulisi huomioida, että tartuntatautilakiin perustuvan tartuntatautilääkärijärjestelmän tulee kaikissa olosuhteissa toimia oikeusturvan ja hyvän hallinnon edellyttämällä tavalla, kuin myös siihen, että tartuntatautilakiin ja sairausvakuutuslakiin liittyvistä arviointi- ja kehittämistarpeista tulisi saada enemmän tietoa. Myös tartuntatautilaissa oli koronaviruspandemian yhteydessä ilmennyt laajasti muitakin muutostarpeita.

Mitä opittiin tästä koronakriisistä, ja miten voidaan tulevaisuudessa ennaltaehkäistä vastaavanlaiset toimintamallit, joita meilläkin valiokunnissa oli, kun tehtiin hyvinkin rajuja muun muassa sulkemispäätöksiä, joissa kyllä ihmisten oikeusturva, erityisesti ikääntyneiden, kärsi? He eivät päässeet kohtaamaan läheisiään, koska laitokset olivat kiinni.

Puhemies Jussi Halla-aho: Kiitoksia. — Oikeuskansleri Pöystillä on nyt mahdollisuus vastata hänelle esitettyihin kysymyksiin. Olkaa hyvä.

17.35 Valtioneuvoston oikeuskansleri Tuomas Pöysti: Arvoisa puhemies! Arvoisat edustajat! Perustuslakivaliokunnan mietinnössä ja valiokunnan puheenjohtaja Vestmanin esittelypuheenvuorossa oli ytimekkäästi hyvin painavaa asiaa, ja tämä mietintö samoin kuin erityisvaliokuntien lausunnot otetaan hyvin vakavasti meillä laillisuusvalvonnan kehittämisessä. Tässä pystyn muutamaa laajaan kysymykseen tiiviisti vastaamaan.

Punkt i protokollet PR 30/2024 rd

Tämä oikeuskäsittelytten kokonaiskesto on semmoinen kestoaihe ollut meillä. Ensimmäinen on tietysti riittävä rahoitus, ja nythän siihen rahoitukseen on tullut tasokorjaus. Se on hyvä asia sinänsä. On tärkeää, että se kohdentuu koko oikeusprosessin kaikkiin vaiheisiin — rikospuolella poliisi ja syyttaja, kärjäoikeudet, hovioikeudet — ettei se ole vain tämmöistä täsmäpaikkausta. Mutta sitten rahoituksen korjaamisen lisäksi on oleellista myöskin se, että nyt oikeuslaitos kehittää omia työtapojaan, priorisointia, jutun aikaista haltuunottoa, poliisissa järkevää priorisointia. Lainsäätäjä voi edelleen huolehtia selkeästä lainsäädännöstä — varsinkin hallinto-oikeudellisten prosessien osalta siinä on edelleen tehtävää. Hyvän hallinnon ja virheettömyyden kulttuurin ylläpitäminen. Ja sitten asianajat, lupajuristit ja luvan saaneet oikeudenkäyntiavustajat ovat yksittäisen kansalaisen kannalta erittäin tärkeitä toimijoita. Vaikei niitten sääntely mahtunut nyt työohjelmaan, ei pidä unohtaa, että niitä koskevaa lainsäädäntöä täytyy tarkastella. Tämmöiset kohtuuhinnat ja hyvät oikeuspalvelut ovat oleellisia. Tässä näin lyhyesti, mitä voi sanoa.

Kanteluitten määrän pienenemisestä en ole sinänsä huolissaan, koska kysymys on siitä, että nyt on tullut voimaan työnjako eduskunnan oikeusasiamiehen kanssa ja useita tämmöisiä runsaskantelullisia asiakokonaisuuksia, muun muassa sosiaali- ja terveydenhuollon yksittäiset asiat, on keskitetty eduskunnan oikeusasiamiehelle. Näissä kysymyksissä oikeuskanslerin rooli — ja tämä liittyy myöskin edustaja Kilven puheenvuoroon — korostuu nimenomaan rakenteellisissa kysymyksissä ja kokonaiskuvaan liittyvissä asioissa. Täällä otetaan huomioon myöskin tämä toive, että koetetaan piirtää kokonaiskuvaa näistä asioista.

Mitä on opittu aikaisemmasta? Sen voi myöskin todeta, että nämä meidän lausunnot ja kanteluratkaisut kokonaisuutena ottaen otetaan erittäin hyvin huomioon, eli nämä ovat sinänsä hyvin vaikuttavia, mutta mitä vaikeamman asian ottaa käsittelyyn, niin ne korjaukset ja muutokset eivät tule heti, ne voivat kestää todella kauan. Mutta ehkä sittenkin on parempi käsitellä niitä oikeita, isoja asioita kuin sitten tällaisia helposti hyödynnettäviä pisteitä.

Mitä opittiin koronasta? Äärimmäisen laaja kysymys. Tätä käsiteltiin myöskin hallitusohjelmaneuvoittelussa, jolloin laadittiin julkinen asiantuntijalausunto, jossa oli itse asiassa hyvin paljon erilaisia asioita, ja sen jälkeen on vielä koottu sitä. Lainsäädännön kriisinsietokestävyys on yksi asia ja myöskin liittyy tähän esillä olevaan teemaan vaikutusten arvioinnista. Kyllä meillä kävi silloin niin, että siinä hetkessä semmoiset hetken terveystarpeet vähän sivuuttivat ei ainoastaan ikäihmisten mutta myöskin esimerkiksi lasten ja nuorten tilanteen ja meillä ehkä eivät olleet tiedontuotannon mekanismit ihan kunnossa — näin lyhyesti sanottuna — tämän selkeän lainsäädännön lisäksi.

Ihmisoikeusvalvojien suositusten seurannassa on todellakin meillä kehitettävää. Se on aika hallinnonalakohtaista, ihmisoikeusvalvojakohtaista ja hajautunutta. Nythän ajatuksena on ollut nykyisen hallituksen aikana, että hallitus käsittelee kootusti kerran vuodessa ne suositukset valtioneuvoston puolella. Minusta se on hyvä asia. Ja kun tämmöinen prosessi on valtioneuvoston puolella, niin eduskunnan valiokunnathan voivat haluamallaan tavalla käsitellä saman asian, ja jos ei muussa yhteydessä, niin esimerkiksi eduskunnan oikeusasiamiehen ja oikeuskanslerin kertomuksen yhteydessä.

Kiireen purkamistematiikka on lainvalmistelussa aika vaativa ja vaikea asia. Siitä on meidän verkkosivuilla minun pieni puheenvuoroni, mutta palataan siihen seuraavissa kertomuksissa.

Punkt i protokollet PR 30/2024 rd

Edustaja Eestilän pohdinta oli hyvä, ja meillä oikeastaan ainoa hyvä vastaus tähän on moninäkökulmaisuuuden turvaaminen siinä valmistelussa. Meidän keinomme ovat lähinnä sitten nämä laillisuusvalvontakäynnit ja tämän lainvalmistelutavan — ei yksittäisen hankkeen vaan enemmän sen kokonaisuuden — valvonta siellä. Yritetään sitä työtä jatkaa.

Sitten edustaja Hoskosen huoleen EU:sta: Se, mitä me teemme Oikeuskanslerinvirastossa, on se, että kun EU-säädöksistä tulevat nämä U-kirjelmät, niin me ihan systemaattisesti valvomme nyt sitä, että valtioneuvostolla on oikeudellisesti perusteltu arvio ja perusteltu kanta siihen, onko se esitys oikeusperustaltaan asianmukainen eli onko unionilla toimivaltaa ja onko se suhteellisuusperiaatteen mukainen, ja vaikka toimivaltaa on, niin käytetäänkö sitä liiaksi, ja myöskin toissijaisuusperiaatteen valvontaa. Se on lähinnä se, mitä me voidaan tehdä, koska sitten valtioneuvostonhan täytyy ja toisaalta eduskunta voi toimia tässä toissijaisuusvalvontamenettelyssä. Unionin sääntelyala on kyllä aika radikaalisti muuttunut, eli sinänsä se on mielenkiintoinen ilmiö, jos kysytään oikeuskanslerin henkilökohtaisista mielipidettä asiaan.

Tätä lastensuojelun tilannettahan nyt käsiteltiin myöskin sosiaali- ja terveysvaliokunnassa, ja ylipäänsä tätä itsemääräämisoikeustematiikkaa. Nythän tämä on varmasti semmoinen asia, kun meillekin tämä rakenteellinen sosiaali- ja terveydenhuollon tematiikka edelleen kuuluu, että tähän täytyy ajankohtaistenkin asioiden johdosta palata. Meillä on tuorettakin valvontahavaintoa siitä, että lastensuojeluhan meillä paikkaa muitten sektoreitten vajeita, ja sen takia siellä on kriisi. Plus sitten meidän täytyy käydä keskustelua myöskin siitä, niin rakasta ja tärkeää kuin esimerkiksi minulle tämä juridiikka onkin, että saattaa olla niin, että lastensuojelu on jossain määrin myöskin ylijuridisoitunutta, mikä johtaa sitten siihen, että ne prosessit ovat liian kankeita ja jäykkiä.

Kaiken kaikkiaan kiitän tästä keskustelusta ja valiokunnan mietinnöstä. Erityisvaliokuntien lausunnoissa otettuja asioita ja näitä kaikkia teemoja viedään sitten laillisuusvalvonassa eteenpäin. Viime vuodelta annettava kertomus, joka tässä tämän vuoden aikana tulee, on jo toisen näköinen. Se on enemmän tämmöinen kokonaiskuvaa piirtävä, mikä oli ilmeisesti tämänkin keskustelun henki, arvoisa puhemies.

Puhemies Jussi Halla-aho: Kiitoksia, oikeuskansleri. Tämä keskustelu jatkuu vielä vähintään yhden puheenvuoron verran, ja toivomme, että oikeuskansleri ei poistu aivan saman tien vielä salista. — Edustaja Hoskonen, olkaa hyvä.

17.42 Hannu Hoskonen kesk: Arvoisa herra puhemies! Todellakin kiitoksia oikeuskanslerille hyvästä vastauksesta koskien Euroopan unionin politiikkaa ja Euroopan unionin valvanhimoa jäsenmaihin päin. Nimenomaan, kun muistellaan vaikka Maastrichtin sopimuksessa sovittua periaatetta, jonka mukaan toinen jäsenmaa ei ole vastuussa toisen jäsenmaan veloista tai voi mennä takaamaan toisen maan velkoja, nyt on meillä tulossa valtava määrä erilaista lainsäädäntöä, mitä katselin noita EU-papereita, kun ei muuta tekemistä ollut juuri sillä hetkellä. Ihmettelin sitä, että sieltä on tulossa jatkuvasti lisää. Nyt muun muassa seuraavaa elvytyspakettia ollaan suunnittelemassa: millä nimellä se tulee, onko se suvereniteettipaketti, Ukraina-paketti, vai onko se joku muu paketti? Kyllähän tähän tsunamiin pitää joskus vastata. Eihän se voi olla niin.

Mitä varten Euroopan unioni aikanaan perustettiin? Se perustettiin rauhanliitoksi, jotta saatetaan kansakunnat tekemään yhteistyötä ja kauppaa keskenään, jolloin sodat estyvät. Nyt siitä on tullut liittovaltiohanke, jota avoimesti ajetaan, ja siitä ei ole missään sopimuk-

Punkt i protokollet PR 30/2024 rd

sessä koskaan sovittu. Tämä on vakava juttu kansalaisten demokraattisten oikeuksien kannalta, ja ennen kaikkea tällaisen velkaisen maan, Suomen, kannalta se on henki ja elämä. Jos tämä menee niin sanotusti kiville, niin ollaan tilanteessa, jossa Suomen kansa on maksajan paikalla, niin kuin nyt on maksettu, rahaa syydetty, Euroopan unioniin päin.

Ymmärrän Ukrainan tuen, en arvostele sitä sanallakaan. Se on hyvä asia. Demokratiaa ja itsenäisiä valtioita pitää puolustaa. Mutta pienen Suomen pitäisi nyt pikkuhiljaa ymmärtää, että meillä ollaan tällä hetkellä tekemässä sellaista politiikkaa, että kotimaisten energioiden käyttö on Euroopan unionin sääntöjen nojalla ajettu väärin nurin. Ja sitten vielä niihin perusteisiin, millä sitä on tehty — nämä ilmastopolitiikan 15 miljoonaa tonnia väärää päästöjä — kukaan ei ole puuttunut, ei kukaan. Jatkuvasti esitetään väärää tietoa, jonka meidän nuoret maksavat. Tämähän koskee nyt meidän nuorten tulevaisuutta, kun energia maksaa näin paljon, ja ei tarvinne tässä salissa kenellekään puhua siitä, mihin tämä johtaa. Tämä on johtanut tavaroiden ja palveluiden kallistumiseen ja asumisen kallistumiseen, ja se on johtanut siihen, että meillä yhä enemmän tulee työttömiä, yhä enemmän ihmisiä on vararikossa, yhä enemmän ihmisiä on ulosotossa.

Olen esittänyt satoja kertoja, että tämä kierre pitää katkaista ja lopettaa esimerkiksi Italiasta jätteen tuonti Suomeen, joka on ympäristörikos jo sinällään. Pitäähän tähän joskus jonkun puuttua. Ei tämä näin voi jatkua. Minä olen huolissani. Omasta tulevaisuudestani en ole huolissani, mutta täällä on paljon lapsia, jotka joutuvat tässäkin kaupungissa hengittämään Italiasta tulleen muovin palojätteitä keuhkoihinsa. Kysymys on kansanterveydestä.

Lopetan puheenvuoroni tähän. Kiitän hyvästä mahdollisuudesta ja kiitän oikeuskansleria hyvästä vastauksesta.

Riksdagen avslutade debatten.

Riksdagen godkände utskottets förslag till ställningstagande med anledning av berättelse B 10/2023 rd. Ärendet slutbehandlat.